

РАНКО ПАВЛОВИЋ

ДУХОВНИК

– У храм улазиш чиста срца и гладне душе.

Глас му је био треперав, чинило се да допире из дубоке ува-
ле стрмих обала. Човјечуљак је био ситан, низак, мало погурен у
крстима. Неуредна сиједа коса прекривала му је рамена, а бркови,
стопљени са брадом, скривали су усне између којих су и даље, у
жуборавим таласима, надлазиле неусиљене ријечи:

– Срце је чисто у онога ко пожели да ступи у Божији храм, а
душа је гладна утјехе коју ће у њега уселити Створитељева про-
мисао.

Окренуо сам се и сусрео са двије жишке испод старчевих
густих обрва. Истог часа осјетио сам како ми његов поглед про-
жима цијело биће, трепери у мени и спепели се тек када се угни-
језди у коштану срж. Прије него што сам прекорачио црквени
праг, он је, привијајући уза се скутове црне мантије, одмицао трав-
натом портом.

– Када се нађе пред иконостасом, под погледима светаца са
икона и одозго са фресака, човјек осјети како је мален, а како је
велико његово срце, и колика је глад његове душе – рече прије
него што се изгуби иза црквених зидова.

Када је нестао из видокруга, још су, свака нова тиша од прет-
ходне, допирале његове ријечи:

– Сав човјек је сабијен у то мало његове душе. Тијело је ни-
штавно, љуштурса, она лахораста опна на сасушеној бундевиној
сјеменци.

Пред иконом манастирског заштитника дуго сам мрмљао
молитву за душе својих мртвих – мајке, оца и четворице браће,
млађих од мене. Никада не изговарам устаљене молитве, још од
дјетињства смишљао своје, сваки пут другачије, и упућујем их

Узвишеном, увијек под тим појмом подразумијевајући неког све-могућег, мени непознатог, распрострањеног цијелим небом, и кад је ведро, и кад се по њему тмастом муњама мачују громови. Затим сам пришао лијевом углу припрате, узео туце воштаница, оставио крупну новчаницу и прешао у десни угао гдје су се у лименим коритима, напуњеним ситним пијеском и водом, палиле свијеће. И тада сам, уз сваку свијећу, намјењујући је мајци, оцу или браћи, изговарао посебне молитве, молећи да ми опросте гријехове које сам према сваком од њих починио, занемарујући њихове патње, болове и жељу да их чешће посјећујем.

Тако годинама. Посао ме води на разне стране и увијек када наиђем крај неке цркве, зауставим се и свратим да прислужим свијеће. И тог касног љетног поподнева, возећи запуштеним ма-кадамским путем кроз село Л., с лијеве стране, на малом травна-том узвишењу, између ушћа жуборавог потока у рјечицу која је своју љепоту прикривала густим јошјем, као стидљива дјевојка косом руменило лица, међу неколико високих стабала, угледао сам цркву грађену у грчко-византијском стилу, прекривену пати-нираним оловним плочама. Дрвени путоказ обавјештавао је да се преда мном налази мотел, удаљен дванаест километара, па сам закључио да има времена да свратим и да ћу прије мрака стићи до кревета, због дугог сједења за воланом којег жељно очекују моја крста. Када сам кроз стилизовану надсвођену камену капију ушао у порту, на десној страни угледао сам скромну зграду кона-ка, смјештену између неколико храстова, и по томе закључио да се налазим пред манастиром.

Док сам палио свијећу за најмлађег брата, кога је у послед-њем рату, на коти званој Кужно гробље, погодио хитац испаљен из пушке неког Арапина који је на позив заблудјелих и острашће-них дошао у сасвим непознат му крај да брани оно што ни сам није знао шта је, иза леђа сам осјетио шуштање платна које у црквеним просторима зна бити слично благом ослањању морских таласа о камениту обалу. Окренуо сам се и угледао монахињу у дугој тамној хаљини, с, такође, тамном марамом на глави која је сакривала све осим њеног округлог лица с крупним очима и на-глашеним јагодицама. У руци је држала новчаницу коју сам ма-лочас спутио крај свијећа.

– Претпостављам да сте ви ово оставили – рекла је, а њен звонак глас извијао се према своду и чинило се да успут милује лица светитеља. – Ово је сиромашан крај и нико не дарује толико великим добродушјем.

Подуже сам ћутао јер нисам знао шта бих рекао, а онда сам изустео да сам у пролазу и упитао какав је пут до мотела.

— Рупа до рупе — казала је, мало поћутала па додала: — А motel је одавно затворен. Овуда мало ко пролази, села су опустјела, млади отишли, а стари једва таворе. До цркве, уз помоћ штапа, силазе само да се једном или двапут годишње причесте. Јадан је њихов живот, а ни нашем сестринству није ништа боље.

Ћутали смо док је одјек нашег дисања из припрате жуборио у наос и одатле се дизао према своду и завлачио у олтар.

У конаку, рекла је, имају гостинску собу у коју примају посебне госте, два пута је, откад је она игуманија, у њој коначио и владица, па је најбоље да ту преспавам и сутра наставим куда сам наумио. Вечера је постављена прије него што је она изишла да закључа црквена врата, па би ваљало да одмах кренемо, да се јело не хлади. Није морала да понавља позив, прихватили су га мој умор и жеља за сном.

Када смо ушли у манастирску трпезарију, три средовјечне монахиње хитро су скочиле, као ђачићи кад у учионицу уђе учитељ. Све су биле у дугим тамним хаљинама и забрађене истим таквим марамама. Мене су поставиле на чело стола, а оне су стале са стране, по двије са десне и лијеве. Игуманија је тихо изговарала молитву и све су се крстиле и дубоко клањале, а ја сам неко вријеме збуњено млатарао рукама, па сам и сам почео да се крстим. Послије молитве ћутке смо сјели уз шкрипу дрвених столица по храстовом поду. Петровдански је пост, па је и вечера посна, рекла је игуманија. Трпезаријом се ширио пријатан мирис куваног кромпира преливеденог запршком од уља, пропрженог ситно сјецканог црног лука и алеве паприке, усољене рибе, младог црног и бијелог лука и вруће погаче, умијешене од брашна из воденице. На средини стола, чије су чисте липове даске изгледале као да су исклесане од слонове кости, стајао је бокал пун, како сам претпостављао, изворске воде, а крај њега четири чаше (пете није било, јер монахиња која је постављала сто није претпостављала да ће имати госта).

Прије него што смо почели да вечерамо, игуманија је пред мене ставила чашу с ракијом и крај ње отчепљену боцу обложену дрветом.

Послије вечере, кад су монахиње распремиле сто и донијеле липов чај заслађен медом, игуманија рече да им је у њиховој самотињи сваки гост драг и да га доживљавају као дар Божији. Некада је у овом и сусједним селима бујао живот, казала је с уздахом. Онда су мушкарци почели да одлазе на рад у градове и у иностранство, кад би се тамо мало скућили, одводили су и породице, недавни рат је сасвим прориједио мушки живаљ, стишала се дјечја галама, школа је затворена, а њиве све више зарастају у коров. Док им је имао ко узорати манастирско имање, монахиње су сијале ку-

куруз и пшеницу, а откад је у селу остала нејач да одржава ватру на огњиштима, како мјештани кажу, обрађују само комад баште испод конака које саме штијају и прекопавају.

– Добро је што имате духовника – прекинуо сам њену причу.

– Духовника? – насмијала се. – Па добро, тако га је народ прозвао, он је то прихватио, па и ми с њим.

Имало је сестринство манастира, причала је даље, доброг и честитог духовника, оца Пантелију, како су га сви у селу звали. Манастир нема своју парохију већ у њихову цркву свештеник долази два пута мјесечно, па је отац Пантелија обављао и многе свештеничке послове да већ остарјелим парохијанима буде од што веће помоћи. Прикупљао је кољива и носио свештенику на освјештавање, на задушнице преливао гробове освјештаним вином, водио црквене матичне књиге, а понекад опслуживао и сахране. Док год га је снага држала, помагао је сестринству у вођењу манастирског имања, па су љети кошеве пунили пшеницом, а у јесен кукурузом. Имали су житарица, поврћа и меда толико да су могли и продавати, па за добијени новац поправљали и уређивали што је требало на цркви и конаку. Али, прије три године, честити Пантелија испусти племениту душу и сестринство остаде без духовника, без стуба о који су се монахиње ослањале и тако осјећале сигурнијима.

– А оног човјечулка у црној мантији којег сте срели пред црквом, прије отприлике двије године, затекли смо једног јутра како коси траву у порти – смјешкајући се причала је игуманија Анастасија, чије сам монашко име сазнао тек сутрадан, када ме је испраћала поклањајући ми икону манастирског заштитника.

У зградицу за алат испод манастирског конака у један угао унио је нарамак сијена и на тако направљен лежај простро своју врећу за спавање, говорила је даље игуманија. Почео је да обавља све оне послове које су сестре морале обављати после Пантелијине смрти. Чистио је црквене просторије, цијепао и у конак уносио дрва, поправљао ограду, резивао оно неколико воћки око цркве, очистио и уредио извор у непосредној близини манастира, обрађивао башту, понашао се као добар домаћин у својој кући. Првих дана ништа није говорио, па су монахиње мислиле да је глувонијем, а кад је једном упитао смије ли од конака до зградице за алат пружити електрични кабл да би на његовом крају монтирао грло за сијалицу, претпоставиле су да ће им рећи ко је, одакле је дошао и зашто се баш ту зауставио, али ништа од тога; оне нису питале, он није осјећао потребу да задовољи њихову знатижељу. Још је замолио да му дозволе да прелистава манастирске летописе и од тада се касно ноћу гасило свјетло у зградици коју је очистио

и лијепо уредио, тако да је алат у угловима личио на декоративне детаље на позоришној сцени.

– И тако, навикле смо на њега, навикло и село, више нико не пита ни ко је, ни одакле је – завршавала је игуманија причу о Духовнику гласом у коме су подрхтавале нити снености.

Опијајући мирис постељине пране у лукшији (монахиња која ме допратила до гостинске собе рекла је да оне никад не употребљавају детерџент) на тананој љуљашци сна носио ме је у пољане дјетињства и полако, као заспало дјетешце, спустио у кревет у коме је мирисала мајчином руком ткана постељина од лана који је она сијала и обрађивала. Док је мајка за *синџерицом* шила постељину од ланеног платна избијељеног у лукшији, крај ње су стајале игуманија Анастасија и три монахиње, а Духовник је у углу чијао гушчије перје за јастуке и кукурузну перушку која ће у сламарици бити удобнија од сламе... Онда је одједном загакало јато гусака у поточићу крај родитељске куће... Скочио сам и пришао прозору: монахиње су већ нешто пословале пред конаком.

Нисам имао времена за дуже опраштање ни за доручак који је припремљен чекао на столу у трпезарији, јер ме у граду према коме сам кренуо чекао неодложан посао. Испред отворених црквених врата, између праменова сиједе косе, сијевнула су два ужагре-на Духовникова ока, слично свјетлу на семафору које дозвољава да се крене. На проширењу крај пута, гдје сам га синоћ оставио, дочекао ме опран и брижљиво обрисан аутомобил.

Двије године касније поново сам пролазио кроз село Л. и, с поклонима за сестринство и цркву, свратио у манастир. Када сам, пијући кафу за трешњевим столом у хладовини винове лозе, игуманију Анастасију упитао за Духовника, умјесто одговора ушла је у конак и донијела графички и ликовно лијепо опремљену монографију манастира на чијој се предњој страни корица прољећним сунцем умивала манастирска црква. Изнад наслова *Свјеток ѿрајања* стајало је име аутора: *Духовник*.

Мјесец дана отприлике послје моје прве посјете манастиру, причала је игуманија, без најаве и поздрава отишао је Духовник. Једноставно га једног јутра нису затекли у зградици за алат, башти, цркви, порти, на извору, нигдје га није било, нити се тог и наредних дана оглашавао. Монахиње су се распитивале у селу да ли га је неко негдје видио, али су сви само слијегали раменима. Надале су се да ће им бар однекуд стићи писмо од њега, али ни тога није било. Онда се – зацаклиле су се игуманијине очи док је о томе причала – прије мјесец дана појавио у изанђалом, али уредном одијелу, подшишан и обријан, и из неког старог аутомобила изнио шест пакета књига.

– Немојте их јефтино продавати – рекао је – а све што зарадите на њима мој дар је вама за вашу доброту.

Испричао је тада Духовник, не откривајући ни даље своје име и презиме, да је историчар умјетности и да је радио у галерији у једном великом граду, али кад су попуцали шавови земље у којој је рођен, одрастао, школовао се и солидно живио, и када је крв попрскала те шавове, па се разлила по цијелим подеротинама, безумници су убили његову супругу, сина и кћерку и спепелили их заједно с кућом, тако да није имао шта да сахрани. Он више ни у чему није могао наћи смисао живота, па је, као библијски пустињак, набавивши врећу за спавање, лутао од града до града, од села до села, од манастира до манастира.

– Кад је стигао у наш манастир, опчинила га је љепота цркве и околине, па још кад је прелистао манастирске љетописе и увјерио се да нико није написао књигу о овом вриједном споменику културе – настављала је игуманија Анастасија – затражио је да му дозволимо да доведе струју до зградице за алат и ту до дубоко у ноћ преписивао све што му је било интересантно, чврсто ријешен да напише монографију. Извињавао се што је отишао без поздрава, јер једноставно није знао шта би одговорио да смо га упитале куда иде.

Отишао је, причао је игуманији, у свој град, прибавио потребне документе за пензионисање, од градске управе добио станчић у мирном насељу и дању обилазио архиве и библиотеке, највише времена проводећи у архиву и библиотеци владичанског двора, а ноћу писао. Једног фотографа је замолио да начини што више снимака манастира у селу Л. и манастирских фресака, икона, књига и љетописа (*То је онај џићо је џири дана боравио у нашем манастиру, рекавши да ђа је владика замолио да сними све џићо му је интересантно*), рекла је игуманија), а кад је све то завршио, уз помоћ епископа нашао је издавача и тако се, ето, преда мном, док сам пио кафу за трешњевим столом испод винове лозе, нашла лијепо одштампана монографија.

Док сам напуштао манастирску порту, узалуд сам се обазирао не бих ли пред отвореним црквеним вратима видио двије ужагрене Духовникове жишке испод густих обрва.

На путу испод манастира дочекао ме је прашњав, неопран аутомобил.